

Nappali virrasztás

Dráma két részben

Kettős évfordulón, születésének 175. és halálának 120. évfordulóján Vörösmarty Mihályban nemcsak a romantika és a reformkor történelmi érdemű költőfejedelmét, hanem a modern magyar gondolati líra megteremtőjét is ünnepeljük. Műfajújító-műfajteremtő, eszméiben és nyelvében páratlanul gazdag életműve iskolai tananyag; amit tudni illik róla, kézikönyvekben található. Most, élet és mű ihlető összhangjáról vall Vörösmarty-dramájában az író. Nem a *Zalán futása*, a *Csongor és Tünde*, nem a *merengőhöz* vagy az *Országháza*, nem a *Guttenberg-album* s a *Gondolatok a könyvtárban* költőjét idézi, hanem az *Átok*, az *Előszó*, a *Vén cigány* korszakát. Nem kétséges — e drámarészlet is tanúsítja —, hogy a Vörösmarty-életrajznak az elbukott forradalom utáni hónapjai, éveit éppolyan tanulságosak, mint a reformkori remények írásos dokumentumai: egy lényegében következetes emberi magatartást, alkotói pályát világítanak meg — a kezdet, illetve a vég felől. Erkölcsi energiasugárzásuk azonban egyformán irodalom- és esztétörténeti fontosságú.

SZEREPLŐK

I. BUJDOSÓ — hajlott, nehézkes, elomló termet, dérütötte haj, himlőnyomok

II. BUJDOSÓ — pár évvel fiatalabb; izgága természet, de zszibbadástól feszes lábak; szigorú metszésű száj, idegességében néha dadog

MÉSZÁROS — jellegtelen; amelyennek képzeljük, vagy éppen az ellentéte

(Történik 1849 őszén)

(A színpad háromnegyed részét csűr-részlet foglalja el, a csűr bejáratától balra udvarvég látszik, kerítéssel. A távolban házak, gyümölcsfák. A csűrben szalmarakás, gerendák, szekérrúd, törött faeke, küllőhijas szekérkerék. Az előtérben asztalként szolgáló fatövek, tőle jobbra két fekvőhelynyi szétszórt szalma. Mérsékelt világítás, jelezve, hogy csak a deszkarések között beszüremelő sugarak fényeskednek itt.)

I. BUJDOSÓ fel-alá járkal, II. BUJDOSÓ a csűrajtó közelében áll, háttal a kijáratnak. Mindketten köpenyben, szakálluk, hajzatuk elhanyagolt.)

I. BUJDOSÓ: Úgy beszélj róla, aki szállást meg ennivalót ad nekünk, mintha rajta akarnál megbosszulni mindennemű megcsalást. S ezt vele is érezteted.

II. BUJDOSÓ: Te pedig oly kitarulkozóan beszéltél előtte az este is, mintha csak magad-készítette pezsgőre vagy kávéra hívtad volna föl pesti hajlékodbá, miként valamikor Egressyt meg Lend-

vayt. (Ironikusán) Igaz, nem sokban marad ez se le mögöttük, ami a szerepjátást illeti.

I. BUJDOSÓ: E felszél-hidegű bujdosás sem taníthat egyébre, mint bizalommal viszonzni a hontalanságunkat melengető bizalmat. Nehogy önmagunkat is megrontsuk gyávaságból!... Mi marad még nekünk? Egy kevés bizonyosság...

II. BUJDOSÓ: Bizonyosság a biztos lelebukásban.

(Tekintete az ajtóra szegződik.)

I. BUJDOSÓ: Próbáld meg csillapítani idegeidet, különben elkerülhetetlenül az értelmet is dadogni kezd.

II. BUJDOSÓ: Jobb dadogva bár rácsodálkozni a napra, mintsem örökre el-elnémulni egy váratlan villámütéstől. (Jelzés a dadogásra; tovább a rendező belátására bízva, persze nem több, mint három-négy helyzetben.)

I. BUJDOSÓ: Tehet-e kárt még bennünk valamely villámcsapás? Csaphat-e még belénk családás váratlanul?... Hi-

szen úgy öszültünk meg, egyből, mint az Isten.

(Az udvar felől MÉSZÁROS tűnik fel, a csűr bejáratánál körülnéz, majd félretolja a kinti reteszt, és megrántja az ajtót.)

II. BUJDOSÓ (ijedten): Te hallottad a jelet?! ... Nem kopogtak, ugye?!

I. BUJDOSÓ: Húzd már félre a reteszt. Az imént tán kilestél s láttad, hogy ő jön.

II. BUJDOSÓ (suttogva): Vigyázz, mi-
ket beszélts előtte.

I. BUJDOSÓ: Jól van. Ereszd be.

II. BUJDOSÓ: Ezúttal próbára teszem (Kinyitja az ajtót.)

(MÉSZÁROS lép be, II. BUJDOSÓ siet-
ve reteszi be utána az ajtót.)

MÉSZÁROS: Aggyonisten. (Bekecse alól
ennivalót vesz elő.)

I. BUJDOSÓ: Isten hozta!

II. BUJDOSÓ: A jelről megfeledkezett.

MÉSZÁROS (topogva várja, hogy elve-
gyék tőle, amit hozott): Meg biza.

I. BUJDOSÓ (zavarában): Ezt mind ne-
künk szánta?! ...

(Mészároshoz lép, kapkodva szedi ki ke-
zéből a kolbászt, sajtot, szalonnát, kenye-
ret, s lábön állva, mokón lát hozzá a fa-
latozáshoz. Társa le nem veszi tekintetét
Mészárosról, aki viszont I. Bujdosót nézi
álmélkodva, hogy az urak ilyet is cselek-
szenek?)

I. BUJDOSÓ (Mészároshoz, restelkedés
helyett szinte vidáman): Nincs bics-
kónc ... De így még jobban esik.

MÉSZÁROS: Ne zavartassák magukat
az urak. Mátyás király is így szerette, s
még az ujjait is megnyalta utána.

II. BUJDOSÓ (miközben társa igyek-
szik megosztani vele az ennivalót): A sza-
lonnát nem cibálhatjuk a fogainkkal.
Kést nem hozott magával?

MÉSZÁROS: Nem én ... Azt képzel-
tem, hogy az uraknál kell lennie valami-
féle vágószerszámnak. (A bekecs zsebébe
nyúl.) Egy fej vereshagymát is zsebre-
váltam. Gondoltam, ha nem kényesek az
urak ...

II. BUJDOSÓ: Ahhoz aztán igazán kés
kell.

I. BUJDOSÓ: Nem baj, hagyja csak itt,
megköszönjük. Majd este elfogyasztjuk.

(II. BUJDOSÓ is enni kezd, a fatönkre
telepedve. Kis idő múlva társa is mellé
ül. Felváltva harapnak a szárazkolbász-
ból. I. Bujdosó nyugodtan élvezettel rág,
II. Bujdosó kapkodva eszik, mintha attól
kellene tartania, hogy valaki rajtaüt. A
gazda elégedetten nézi őket, észrevétlenül
kulacsot húz elő nadrágzsebéből.)

II. BUJDOSÓ (Mészároshoz, anélkül,
hogy feléje fordulna): Tejet nem hozott?

MÉSZÁROS: Említettem vót, hogy a
tehenünk ... Ilyen nehéz időkben, aki
csak tehette, sietett levágni ... (Közelebb

lép hozzájuk.) Háha ez is megteszi! (Meg-
lengeti orruk előtt a kulacsot. Emelt han-
gon, mint aki érzi, hogy most övé „az
cdu“.) Gondoltam, ez még a frissen fejt
tejnél is jobban fog ízleni!

II. BUJDOSÓ: Mi van benne, bor?

MÉSZÁROS: Az. A mi fajtánkból.

(II. BUJDOSÓ ül hozzá közelebb, MÉS-
ZÁROS tüntetőleg mégis I. BUJDOSÓ-
nak kínálja fel a kulacsot. Az, mielőtt
kortyolna belőle, egy pillanatra megfeled-
kezvén nyomorúságáról, eljátszadozik az
emlékezetéből feltörő verssorokkal.)

I. BUJDOSÓ:

„Ki látá bort, zöldet, mint drágakő?
És hig aranyt, mely nyakba önthető...“

(Megkóstolja a bort, elkapja szájától a
kulacsot.)

„Mondják, Egernél híres bor terem...“

(Az enyhe célzás miatt szinte bocsá-
natkérően pillant Mészárosra.)

MÉSZÁROS: Ott igen. Itt fősvényeb-
bek a hegyek. (Miközben I. BUJDOSÓ
újból kortyol — talán engesztelésképpen
a helyzetét tekintve illetve illetlen tréfa miatt
—, MÉSZÁROS emelt hangon.) Látom,
azért csuszik ez is. (Viszonozni akarja a
tréfát.) De hogy is mertem volna én
rossz borral kínálni; még (hangsúlyozva
a szót) méregkeverőnek nevezne a tekin-
tetes ür ...

II. BUJDOSÓ (elveszti önuralmát, mint
aki parázsbá lépett, úgy ugrik fel a tönk-
ről; súlyos idegállapotában azt képze-
li, hogy most rajtakaphatja valamin a su-
nyító ellenséget. Megragadja Mészáros
mellén a bekecsot, fojtottan.) Honnan ve-
szí kend ezeket?! ... Ismeri a bajtársá-
mat? Feleljen!

I. BUJDOSÓ (közbelép): Csillapodj,
Jóska. Inkább kortyolj ebből a különös
ízű nedűből. (Mészároshoz, engesztelő
kedéllyel.) Akinek ilyen bora vagyon, an-
nak színe előtt fölösleges haboznunk,
mint Csongor tette volt a Hármass-
útnál.

II. BUJDOSÓ (most társa ellen fordul):
Miket zagyválsz itt összevissza, úgy lát-
szik, máris megártott, amit ittál! (Mészá-
roshoz, hevesen.) Kend nem tudhat róla,
nem tudhat rólunk semmit, érti?! ... Mi-
kor befogadott, nem kérdezősködött, nem
volt kíváncsi, igazam van?! (MÉSZÁROS
sietve bólint.) Nahát akkor, csak abban
az esetben tehet megjegyzést, ha kevesli
a fizetséget ...

I. BUJDOSÓ: Túlságosan elragadtatod
magad ...

II. BUJDOSÓ (pillanatokig habozva,
majd enyhe keserűséggel): Úgy ... hát el-
nézést kell kérnem, mivelhogy megfeled-
keztem a bécsi etiketről az udvarias kö-
zeledés kötelező szabályait illetően. (Kö-
veti a kijárat felé hátráló Mészáros.)
Sőt, ennél többel tartozom ... Felvilágo-
sítással illik szolgálnom, hogy nyugodt
lelkismerettel távozhasson tőlünk. (Rap-

szodikus lelkiállapota újabb véglet felé hajszolja.) Ezt az embert (társára mutat) Vadász Miklósnak hívják; a legjámborabb lelkipásztorok egyike. Engem kért meg, hogy elkísérjem Pestre, a feleségéhez, akit már egy éve elmúlt, hogy a legkiválóbb orvosprofessorok kezelnek ott egy mindmáig ismeretlen betegséggel. Ha nem boldogulnak vele, úgy néz ki a helyzet, hogy Pozsonyba kell vitetni. Nekem él ott egy dúsgazdag anyai nagybátyám, aki segítségünkre lesz majd...

I. BUJDOSÓ (kedvetlenül): Elég volt már, Jóska. Ebből elég volt.

II. BUJDOSÓ (szinte kihívóan folytatja): Engem, hallhatta, Józsefnek hívnak: Borsodi Józsefnek. Békés kereskedő családból származom. (Más hangon) Kendnek mi a foglalkozása?

MESZÁROS: Mészáros volnék.

II. BUJDOSÓ: Mészáros?! (Valósággal irtózáttal tekint Mészárosra. Emelt hangon.) Mi sohasem politizáltunk, érti?!

MESZÁROS: Értem én, kérem, hogyne érteném.

I. BUJDOSÓ (mulatságosnak érzi a helyzetet): Csak éppen azt nem, ugyebár, hogy miért és ki elől bujkálunk.

II. BUJDOSÓ (kapásból újabb „tényeket” tálal fel, szenvedéllyel): Kend gazda is, békeszerető, jó gazda, nincs igazam?!... Tudnia kell hát, hogy milyen időket élünk. A nagybátyám... egy másik nagybátyám, ezúttal az apai, figyelmetlenül levélben — még mielőtt útnak indultunk volna —, hogy legyünk rendkívül elővigyázatosak. (Rövid szünet) Náluk ugyanis a katona urak nemigen nézték, hogy ki a gazdája kertben a szénaboglyának, ágason a kukoricának. A baromfit még úgy sem respektálták. Ha akadt is panasztevő, a kapitány úr megcsapatta, mint a kis zsidó kelmefestőt, kinek hizólibáit csak úgy röptükben kapták hónuk alá Wallmoden vasas németjei.

I. BUJDOSÓ: Végre befejezted. Ne tartóztassuk tovább ezt a jóembert. Még feltűnik valakinek hosszas távolléte.

MESZÁROS: Úgy, ahogy tetszik mondani. (Hátrál, kezével kitapintja a reteszt.)

II. BUJDOSÓ (szinte kiabálva): A tiszta igazságot mondtam el rólunk, érti!... És nem kell a bora, hallja, hogyha a kétszínűség, a kétely mérgét keveri beléje.

I. BUJDOSÓ (már korábban átfogta társa vállát, megpróbálván csendesíteni. Most Mészároshoz lép, közel hajolva hozzá, halkán): A társam nagyon kimerült, legyen rá tekintettel.

MESZÁROS: En vele nem bajlódtam... Hanem a tekintetes úrról meg mertem volna esküdni!... Valamely képről nézett vót reám... Fura egy hasonlatosság.

II. BUJDOSÓ: Milyen képről beszél? Hol az a kép?!... Semmiféle kép nem létezik róla!

MESZÁROS: Na, persze, hogy nem. (I. Bujdosót nézi.) Csak ez a homlok zavart meg. Vagy tán a szemöldök s a bajuszszakáll?... Persze, hogy nem. (Inkább csak magának motyogja, miközben kilép az ajtón.) Annak fénylő tekintete volt, büszkeség tágitotta...

I. BUJDOSÓ (utánaszól): Ne felejtsem el egy gyertyát hozni, ha van.

MESZÁROS: Kerül. (Becsukja maga után az ajtót.)

I. BUJDOSÓ (elgondolkodva): Büszkeségtől tágul tekintet... Mit szólsz hozzá. Ebben az emberben költő veszett el.

II. BUJDOSÓ (fanatikusan): Vagy el sem veszett, csak a mászárja kell ráta-lálnia. Egy Haynaura!

(Hirtelen MESZÁROS nyit be megint.)

II. BUJDOSÓ (idegesen mordul rá): Mért tért vissza?!... Tán rájött, hogy engem is látott volt egy farsangi maskarás-menetben?...

MESZÁROS (szárazon): Nem láttam én senkit. De az urak se lássanak énbennem minisztránst, aki oly könnyűszerrel járok be ide, mikéntha szentostya-hordás-lal biztak volna meg az Isten által jóvá-hagyott mise idejére. (Konokul néz szem-be II. Bujdosóval.) Meg akarom kérdez-ni, hogy meddig szándékoznak az én csü-römben tartózkodni?... Ha kíváncsi reá, hát vegye úgy, hogy ezért tértem meg. (Választ se várva vonul ki, belökve maga megett a csúrajtót.)

II. BUJDOSÓ (utána kiált): El ne fe-lejtsen kért hozni. Nem marcangolhatjuk a végkimerülésig a szalonaját!... (Ki-vár, majd kétségbeesetten az ajtót be-reteszeli társához hajol.) Hallottad?! Magamagát árulta el, anélkül, hogy szük-ség lett volna arra, hogy külön próbára tegyem.

I. BUJDOSÓ (ellép mellőle, lehajtott fővel kezd járkalni föl-alá): Ha az ábrán-dozás az élet megrontója, a képzelődés ezerszer inkább az lehet. Mivel kétségte-len-közelen látja a kancsalul festettet.

II. BUJDOSÓ (sértetlen): Költsél csak.

I. BUJDOSÓ (szelíden): Te költész, ba-rátom. Rémképeket.

II. BUJDOSÓ (izgatottan): Felismert téged! Meg mernék rá esküdni, hogy fel-ismert... Mégsem árulta el, hogy tudja, ki vagy. (Élesen) Ezt megteszi majd más-nak...

I. BUJDOSÓ: Ugyan már. Honnét az ördögből ismerhetett volna fel?

II. BUJDOSÓ (a továbbiakban körül-ugrálja sétáló társát, úgy érvel): Mi az, te tán nem hallottad célozgatásait a „Rossz bor“-ból citált verssoraid után?...

I. BUJDOSÓ (elhárítóan): Mért lettelek volna azok célozgatások?...

II. BUJDOSÓ (*színpadiasan csapja össze két tenyerét*): Ó, stílusformák mily véletlen összecsengése!... „Fösvények a hegyet”, és „méregkeverő”, ki rossz bort kínál — (kétértelműen) ez ő! Nálad pedig (?) —: „Somló, Tokaj, halljátok a panaszt: Fösvény hegyek! nekünk nem szűrtök azt. Csapláros, méregkeverő!...” (Éllet) Neked is most jött meg a kedved publikum elé állni!

I. BUJDOSÓ (*iróniával*): Te ismered csaknem valamennyi költeményemet, neked hiába is szavalnék. Ezt az embert azonban — miután teledeszélt a fejemet róla mindenféleképpen — olyan istentől elrugaskodott pogánynak fogadtam el, akit elfelejtettek a költészet keresztvize alá tartani. Gondoltam hát, nem árt egyikét illatos cseppet reá is pazarolni. (Szünet) Am meglehet, hogy csalódtam... Mintha valóban ismerősökként cirógatta, pofozgatta volna szavaimat. (Élcelődve) Vagy a bor tette, hogy magáévá fogadta őket mindjárt első hallásra?!... (Fanyar mosoly) Mert ez a bor csaknem olyan főfájdítóan rettenetes, mint ama hírhedt versem ihletője. Am ezúttal nincs ahová fölpanaszolni... (Felveszi a fatönről a kulacsot, tűnődve tartja kezében, miként Hamlet a koponyacsontot. Mint aki magával gúnyolódik.) Inni vagy nem inni?... Szomjúságban halszájka az ilyen kérdés, Mihály, torkodat kénytelen vagy tőle megszabadítani! (Nagyot kortyol, más hangon.) Arra különben most várhatnék, hogy Tokaj, Eger és Somló leghíresebb szőlőbirtokosai, honfibuszkességüktől buzdítatván, bár egy akó borral megengeszteljenek. (Társa kezébe nyomja a kulacsot.) Te ezt még nem is kösztoltad.

II. BUJDOSÓ (*pár pillanatig habozva, aztán mintha csak felforrósodott volna markában, félrehajítja a kulacsot*): Még álomport is tehetett beléje... Hogy könnyebben elbánhassanak velünk.

I. BUJDOSÓ: Rögeszméd által kezdesz felnőni a római császárok színejaváig. Soroljam őket?

(II. BUJDOSÓ megbántottan húzódik félre, leül a fatönrre. Lábszárát masszírozza. Hosszabb szünet.)

II. BUJDOSÓ: Kezd zsibbadni a lábam... (Társa gúnyos vigyorát látva.) Ha nem a szándékkal beadott méreg, de... épp elég méreg kering a vérünkben, amiatt, hogy a legnagyobb bizonytalanságban ülünk itt télen... (Kis szünet) Jobban mondván, a biztos kiszolgáltatottságban. (Nem képes magába fojtani a kétely konkrétabb érveit.) Nemcsak a vers volt ismerős előtte. De te is!

I. BUJDOSÓ: Eredj már!... Láthatott hírlapjainkban vagy valamelyik albumban az elmúlt esztendőök során elég nyílt homlokú, büszke nézésű honfiút... (Csendesen) Akiknek tekintetét nem szü-

kítette össze így a szenvedés. Szerencsések! Szabad hazának áldozó, halálbatárgult-zsemű szegények...

II. BUJDOSÓ (*mintha érzékenyülten volna, lassan föláll, társához lép, a hajlott háthoz érinti kezét*): Epp azért, Mihály... Ha már így kellett történnie, hogy mi életben maradtunk, nem engedjük, hogy úgy pusztítsanak el, mint a patkányokat.

I. BUJDOSÓ: Hidd el, nem tudja, ki vagyok. Különbösen arra célzott volna, ami kétségtelemnél teheti kiletémet. A himnlönyomokra... De kísérlet csak meg elfogultság nélkül felidézni azt, ahogyan viselkedett. Vagy még inkább, mit utoljára mondott, amikor visszatért. (Megpróbálja utánozni Mészároszt.) „Meddig szándékoznak az én csűrőmben tartózkodni?”... Mi ez, ha nem a sértett gazda büszke válasza a te kihívásodra? Mit képzelsz, nem érezte-e egész idő alatt, hogy te ellenséggént kezeled?! (Szünet) Azt viszont én se tudom, hogy miért tért vissza.

II. BUJDOSÓ: Na látod, engem viszont korholni azt tudsz; szerinted visszaeső bűnös vagyok, aki mindenképpen megmar maga körül. Egy idő óta még téged is... Ezt az embert épp teelőttem akartam leleplezni. Mi nálad régtől fogva ingerelt, most egyenesen felbűszített. Tudhatnád, hogy literatúránk hónapban sem nézhetem soha hőszinű hiszékenységedet! (Ismét szenvedéllyel.) Hogy mást ne mondjak: miután félig-meddig simogató kézzel húztad ki szivedből Petőfi támadó versének tövisét, elég volt annyi, hogy enyhébb stílusban válaszolt soraidra, te azon nyomban megbocsájtottál neki magadban.

I. BUJDOSÓ: Hisz ő is azon nyomban megbánta elhamarkodott cselekedetét.

II. BUJDOSÓ: De te másodszorra észre sem akartad venni az újabb szűrást.

I. BUJDOSÓ: Most mi a szándékod? Tővist eresztini költőidbe? Nem is egybe, hanem kettőbe. Ez a jellemzőbb kritikusi bravúr.

II. BUJDOSÓ: Nem az én élcemből nyomtatottat ki így a nagyérdemű közönségnek: Azon táblabírós hiszemből élsz, hogy mindaddig kicsiny az ember bírának, míg nagy hasa nincsen!

I. BUJDOSÓ (*élesen*): Eddig beérted azzal, ha az élők között sikerült intrikát szőnöd.

II. BUJDOSÓ: Ezt mire fel mondod?

I. BUJDOSÓ: Sándort ne bánts. Azt sem tudjuk, mi lett vele...

II. BUJDOSÓ: Ő is bujdosik valahol. Így beszéltek egyik szállásunkon, nem?!

I. BUJDOSÓ: A Pestről hozzánk eljutott levélben az állt, hogy a kozákok veszett rohamában tűnt el. Legjobb esetben fogságba került...

II. BUJDOSÓ (*meggyőződés nélkül*): Utunkhoz közelebb esik Erdély útőere. (*Karjával átnyúlva feje fölött, bal kezével megvakarja jobb fülét.*) Pestről így érkezhettek meg hozzánk e hírek...

I. BUJDOSÓ (*lehajtott fővel áll a tönk mellett, néhányat lép, majd egyik szalmacsomóra roskad. Maga elé mered, mintha egy látomásról szólna*): Leborotvált szakállak, tövig nyírt bajuszok, a ruhákról a sok zsinór letépve... Hová hurcolkodtok, hazafiak?!... (*Rövid szünet, társához*) Emlékszel-e arra a huszárcsapatra, ki Világosnál nem volt hajlandó letenni a fegyvert?... Mentek, egyik-másik a bajtársának dőlve... mentek a délibáb után: „Van még sereg valahol!” Én velük átkoztam Görgeyt, Vachott vitába szállt velem, te meg felváltva csitítottál bennünket.

II. BUJDOSÓ: Kinek volt igaza?!... Délibábra kapaszkodva még senki sem aratott diadalt! Görgey bebizonyította hazafiúi erényeit, sőt, bátorságát is, kezdve azzal, amit a márciusi alkotmány védelmében cselekedett. (*Rövid szünet*) A többire egyelőre nincs más felelet, csak egy ország nagy némasága. Kezdem hinni, hogy erény lehet a józan ész s a fegyelem is, midőn Európá már rég nyugovóra tért, s a hanyatló nap fényénél orgyilkosok kedvükre koncolhatják fel egy nemzet legjavát.

I. BUJDOSÓ: Melegszívű szavalat ez egy hidegverű katonáért, akihez fogható sok leselkedik most reánk kint. Tán még ugyanazt a nyelvet beszélük, mint ő.

II. BUJDOSÓ: Mint mi.

I. BUJDOSÓ: Mikor a mézsáros leüti a marhát, azt mondja mentségül: miért nem lettél püspökké?!... (*Némi éllel*) Úgy látszik, van aki csak akkor érzékeny az áruslásra, ha úgy érzi, hogy valaki aprópénzért egyenesen az ő bőrére köt alkut.

II. BUJDOSÓ: Képzeld, meggyávtam. Nem tagadom. Olykor annyira megremülök, oly esendőnek és kicsinynek érzem magam, hogy Görgeyt sújtó, mítoszteremtő, súlyos átkaid megriasztanak... Miért nem kéred számon a vakmerőséget a kormány tagjaitól, kik idegen földre menekültek, még a végső ágyúszó előtt?!... Vagy éppen Kossuth-tól?!... Jusson eszedbe Vachotték hasonlata: mi ér többet, egy önérzetes szöcske, vagy teszsem fel, egy óvatos szarvasbogár?

I. BUJDOSÓ (*nagyobb hallgatás után*): Vesztesek szerencsétlensége ez. A keltetnél ingerültebbek vagyunk, és igazságtalanok a legjobb hazafiak s legjobb barátaink iránt is.

II. BUJDOSÓ (*megcsendesedve*): Ez nekem szól. Megint büntetni akarsz.

I. BUJDOSÓ: Saját magadat bünteted azáltal, hogy elmarasztaló szavaid ellen fordulnak. Ha Kossuth önérzetes szöcske volt, te méltó szöcske-tanítványnak bizonyultál. Kossuth Hírlapját szerkesztetted fél éven át, kevesen tudunk róla. S most mégis remegned kell, jobban, mint akár nekem. Mivel a buzgó tanítvány szöcskemesterét is képes volt túljátszani hiúságban... Ki kért rá, hogy közhírré tedd a lapban, hogy (*megjázott pátosszal*): Kossuth Lajos miniszter tulajdonos ugyan, de nem szerkesztője a lapnak, így hát nincsen előzetes tudomása a cikkek tartalmáról, következőképpen semminemű felelősség nem terheli!... A lap egész felelőssége téged illet. Téged, Bajza Józsefet.

II. BUJDOSÓ (*lehajoltan veti magát a szalmacsomóra. Későre*): Nem én voltam az egyetlen, ki lázas reményekkel telítődött... Te magad eleget emésztődél, sokáig nem tudtál dönteni Deák aggodalmas hallgatása és Perczel Mór heves önbizalma között. Egy miniszter meg egy ellenzéki szónok zajongott körülötted, s te, aki haligatagabb és bölcsőbb voltál mindig, mint... mint mit is mondjak...

I. BUJDOSÓ: Mint egy bölény.

II. BUJDOSÓ: Nem, inkább csodaszarvas...

I. BUJDOSÓ (*iróniával*): Így még bánatosabban fog hangzani, mit mondani akarsz.

II. BUJDOSÓ: Ne feledd, a képviselőház egyetlen ülésén sem szólaltál fel, sem Pesten, sem Debrecenben, sem Szegeden...

I. BUJDOSÓ: Útél volna csak ott a debreceni kollégium ima-termében, hol a honnák képviselői szorongtak, és marták egymást örökösen! Vagy pontosabban fogalmazva: örökletesen!

II. BUJDOSÓ: Ennek dacára elfogadtad a kegyelmi szék bírói tisztségét.

I. BUJDOSÓ: A kegyelmi törvényszéknek egyetlen ülése volt, az is felmentéssel zárult.

II. BUJDOSÓ: Mindegy, elfogadtad a mai szemmel nézve kényes megbízatást. És most itt vagy velem.

I. BUJDOSÓ: Ha itt vagyok, nem azért vagyok 'itt. S ott sem azért vállaltam hivatalt, gondolhatod, hogy hírnevemet gyarapítsam. Úgy éreztem, el kell fogadnom, hogy ezúttal nehogy az ellenkező oldalon szaporodjanak az igazságtalanságok; nem feledeztem egy pillanatig sem, hogy a franciáknál a fanatizmus ölte meg a győztes forradalmat, a guillotiné-ná élesült terror. (*Rövid szünet, szinte alázattal.*) Úgy látszik, nem születtem igaz forradalmárnak... Szelíd reformer-lelkem mégis eleven seb a történetek után.

II. BUJDOSÓ: Akárhogy is fontolgatjuk a dolgot, a bírói tisztség mindkét esetben veszélybe sodort volna. Ha tovább tart Kossuthék forradalma, aligha nézték volna el neked a túlzott ember-szeretetet. Így viszont a bécsi udvar talpnyalói kérhetik számon tőled azt: hogy mertél főségi jogot gyakorolni!

I. BUJDOSÓ: Úgy hát mindenképpen vesztesre voltam ítélve... De nemcsak én. Kossuth forradalma is. *(Rendkívül csendesen)* Ha egyáltalán az övének lehet nevezni...

II. BUJDOSÓ *(átható pillantással tekint társára)*: Neked is többször megfordult már a fejedben bizonyára... Azóta!... A menekülés óta. Egy ideig nem volt bátorságom végiggondolni, valósággal büntudatot éreztem... Pedig nem engem repített a négy ló... Idegenbe...

I. BUJDOSÓ: Miről beszélsz?

II. BUJDOSÓ: Az aradi vár deszka hídján négylovas hintó hajtott előnkbe. Majdhogynem feldőttötte a rozszant szerkezet, amelyikkel aztán kidöcögünk a simándi útra.

I. BUJDOSÓ *(szinte suttogva, mereven néz egy pontra)*: Alig tudtam megkapaszkodni a szekér hátuljába...

II. BUJDOSÓ: A kalapod az árokba repült...

I. BUJDOSÓ: Akkor még féltettem a portól...

II. BUJDOSÓ: Azért... neked is alkalmad volt látni...

I. BUJDOSÓ: Mit? A hintót?

II. BUJDOSÓ: Lehúzott ernyője volt.

I. BUJDOSÓ: Láttam.

II. BUJDOSÓ: S azt is, aki benne ült... *(I. BUJDOSÓ nem válaszol.)* Orfeusz lehetett oly sápadt, midőn leszállt az alvilágba.

I. BUJDOSÓ: Pedig ezúttal ellenségei sem tételezhették fel róla, hogy titokban krétát evett, hisz nem készült újabb díszbeszédre.

II. BUJDOSÓ: Szóval te is láttad? *(I. BUJDOSÓ későre bólint)*. Akkor merem először végiggondolni az egészet, amikor elváltunk attól a délibábot kergető huszárcsapattól.

I. BUJDOSÓ: Ők, szerencsére, nem látták menekülni. Szerencsére a legtöbbje nem ezt látta benne.

II. BUJDOSÓ: A másik hintós menetet annál többen látták. Utólag felidézve, az még félelmetesebbnek tűnhet. Az ünnepélyes díszmenet Pest utcáin, miközben...

I. BUJDOSÓ *(kedvetlenül)*: Elég.

II. BUJDOSÓ: Az ékszerekkel földíszített Kossuthné a nádor páholyában...

I. BUJDOSÓ: Úgy hát te is megbámultad.

II. BUJDOSÓ *(bólint)*: S a katonai rangokkal kitüntetett öt-hat éves Kossuth-csemeték.

I. BUJDOSÓ: Hová akarsz kilyukadni?

II. BUJDOSÓ: Csak éppen eszembe jut közben ez a csűr meg amit tegnap lefekvéskor felpanaszoltál. Hogy nyomja agyadat az alacsony mennyezet.

I. BUJDOSÓ *(szárazon)*: Nemcsak az enyémet nyomja. Nemcsak a miénket.

II. BUJDOSÓ: Kossuth most Törökországban vagy tán Párizsban tündököl bá-natos tekintetével.

I. BUJDOSÓ *(rövid szünet után)*: Ez ma a hányadik?

II. BUJDOSÓ: Micsoda?!

I. BUJDOSÓ: Marás.

II. BUJDOSÓ *(felelemkedik a szalmáról)*: Miért? Nem tartom bűnnek elképzelni, hogy valahol külföldön most menyinyivel könnyebben, szabadabban vehetni lélegzetet. Nem tapadna az ember homlokára, miként az ökörnyál, a véraláfutásos ég... Itthon mi vár? Börtön. Van akit akasztófa. Nincs is, barátom, nyomorultabb teremtménye a Földnek, mint e nép! Ki tudja, meddig úgy vezetik majd megint, akár a vakot.

I. BUJDOSÓ: S akit nagy fényesség közepette vakítottak meg, annak kétségbe-ejtőbb a veszteség, mint a vakon születettnek.

II. BUJDOSÓ: „Libertas humani!... A Genfi-tóig s a Bált-partig menni! Utazni, keresztül *(séta közben széttárja két karját, behunyja szemét)* Németországon, Tírolon, Svájcban, Olasz- és Franciaországon... Ha ezt szabad lehetne csak remélni is.“ *(Kézét beleveri a csűr oldalába.)* Mily fiatal is voltam, midőn ezeket írtam Toldy Ferencnek!

I. BUJDOSÓ: Most végigjárni ama helyeket, számomra tán nagyobb kín volna, mint a bujdosás.

II. BUJDOSÓ *(mintha csak tűnődne)*: A nagyvilágon e kívül nincsen...?

I. BUJDOSÓ *(parancsolóan vág közbe)*: Nincs.

II. BUJDOSÓ *(suttogva)*: Itt élned..

I. BUJDOSÓ *(keményen)*: ...haldn kell.

II. BUJDOSÓ *(pillanatnyi döbbenet után hisztériás sirásban tör ki)*: De én itt megszibbadok a félelemtől! *(Öklével a lábát veri.)* Alulról indult el a zsibbadás, ám érzem, hogy uralma alá sorvaszt, megbénítja a nyelvemet is.

I. BUJDOSÓ *(feláll, társa mellé lép, kezével átfogja csuklóját)*: Téged a hideg ráz, innod kell egy kortyot legalább. *(Felveszi a kulacsot, megitatja.)* Most pedig dőlj le, én meg betakarlak. Adom magamról is a köpenyt.

II. BUJDOSÓ *(megragadja társa kezét)*: Nem, nincs olyan nagy bajom.

Most... most még bírom lábom. *(Szinte könyörögve)* Éppen ezért kell most megszökünk innen, mielőtt leverne a betegség. Mielőtt késő volna!

I. BUJDOSÓ: Ki elől akarsz szökni... és ismét hová?

II. BUJDOSÓ *(gyorsan)*: Egyetértek veled mindabban, amit ezzel az emberrel és velem kapcsolatban mondtál. Én valóban megsértettem, valósággal kihívtam magunk ellen a haragját. Most azonban már nincs más lehetőség, mint elmene-külni innen. Minél előbb!... Mielőtt még bosszút állhatna. Az teljesen mindegy, hogy miért sűg be. Pénzért vagy bosszúból.

I. BUJDOSÓ: Elegendő volt a földönfutásból. Mit rettegjek...?!

II. BUJDOSÓ *(bántóan)*: A múltkor, midőn a nagykirályiak fáklýszénével akartak fogadni, megtudván, hogy városukba érkezel, a múltkoriban nem voltál ilyen bátor! Egykettő elosontunk előlük egy néptelen tanyára.

I. BUJDOSÓ: Nem tagadom, megtanultam lapulni, óvni életemet, mint anynyian. Te tudod legjobban, ki ezekben a hónapokban végig velem voltál... Van-nak helyzetek, amikor... amikor az ember fél a bűnösök elé vinni ártatlanságát. Ez olykor még a jövendő hősökkel is megesik. *(Hangja megkeményedik.)* De áll a fordítottja is. Olykor a legalázatosabb lelket is képes felrobbantani a benne felgyülemlett szörnyűség és nélkülözés, mielőtt megkövesednék benne az érzés... De miért ne folytathatnám számodra ismerős szavakkal: „A népeknek valamint az egyes embereknek van szégyenlő és becsületük...”

II. BUJDOSÓ: Az én gondolataim fegyverét fordítod gyávaságom ellen. Mielőtt azonban végképp leteritenél, kérdem tőled: láttál-e farkatlan gyíkot?... Ha megcsonkítják, a gyíknak újból kinő a farka, igaz? Mégis irtózik a legkisebb csonkulástól, s gyáván menekül minden veszély elől. Mert mindannyiszor fejét is érheti a veszedelem. Az pedig neki sem nő újra. Ebben hasonlítunk. No, most gondold el, mekkora csonkítást visel el a nép ez alatt a néhány hónap alatt?!... Felmet-szették a hasát, kifolyatták onnan a beleket, lenyisszantották a végtagjait. A fej is csupa vágás, csonkítás, estétől reggelig nincs ideje megalvadni rajta a remény-ségnek. De addig talán mégsem folyik el egészen, amíg a fej él. S élnie kell az el-csukló fejnek!... Megérted, mire gondolok?! Nem is magunkra, hanem csak Rád, Mihály. *(Megindul a csűr kijáratá felé.)*

I. BUJDOSÓ: A bizonytalan biztonságból a biztos bizonytalanba... Ragaszkodsz mindenképp a rögeszmédhez?

(Lódobogás hallatszik messziről. II. BUJDOSÓ az ajtóréshöz hajol, kiles. A paták zaja mind erőteljesebb; ezúttal inkább kocogás, mintha a faluban csendesült volna az iram.)

II. BUJDOSÓ *(marokra fogja a vasvil-lát)*: Hallod? Itt vannak... Ez nem tréfa.

I. BUJDOSÓ *(az ajtóhoz siet, kinéz)*: Látszani nem látszik senki.

II. BUJDOSÓ: Pedig egy kőhajításnyira lehetnek... *(Nyersen)* Nem jöttél, mikor mondtam!

I. BUJDOSÓ: Most jó kezekben lennénk!... Még be sem sötétedett becsületesen.

II. BUJDOSÓ: Gyere! *(Megindul a csűr belseje felé.)*

I. BUJDOSÓ: Mit akarsz?

II. BUJDOSÓ: Szedjük a cökmókot a szalmából... Biztosan pandúrok. Bujkálókra vadásznak.

I. BUJDOSÓ *(még egyszer kiles)*: Jön a mészáros.

II. BUJDOSÓ *(szökdelve siet az ajtóhoz)*: Ne engedjük be.

I. BUJDOSÓ: Felpakolva jön, láthattad, nem fegyveresen.

II. BUJDOSÓ: S ahhoz mit szólsz, hogy elhallgattak a lópaták?! Itt vagy valamelyik szomszédban. Nem messzebb.

I. BUJDOSÓ: Épp azért. Húzd félre hamar a reteszt.

II. BUJDOSÓ *(nem mozdul, majd hevesen rántja el társa kezét)*: Visszafor-dult... A gazember!

I. BUJDOSÓ: Miket beszélsz...?!

II. BUJDOSÓ: A kerítéshez megy... *(Rövid szünet)* Most egy paraszt kinézésével sugdolózik.

I. BUJDOSÓ *(aggodalmasan)*: Kezében a kulcs s az ennivaló...

II. BUJDOSÓ: Gyertya is van nála. Jön!... Nem, előbb lehajol, mert elejtett valamit. Az a paraszt hogy iszkol! Biztosan azt küldte, hogy szóljon a pandúroknak. *(Keserűen)* Közben ő gyertyát gyújt itt nekünk, s megítat, hogy vigadjunk. S mire jönnek a pandúrok, ő már béna asszonyának olvas fel a Szentírásból. Nem minden Judás szereti vállalni a nyilvános főszerepet...

I. BUJDOSÓ: Ha megteszi, rémületben teszi, mivel kitudódott... vagy most meglátták, és...

II. BUJDOSÓ: Mindegy. Nincs már idő. *(Parancsolóan)* Azt fogod tenni, amit mondok. Nem akarom a hiszékenységed miatt még egyszer kockáztatni az életünket!

I. BUJDOSÓ: Mit akarsz...?

II. BUJDOSÓ *(kezébe nyomja a vasvil-lát)*: Ezt, mikor intek, reá fogod.

(MÉSZÁROS tűnik fel a csűr bejáratánál. Az ajtón felhangzik a megbeszél-t jel.)

II. BUJDOSÓ (*kiszól*): Máris nyitjuk. (*Társára pillant.*)

I. BUJDOSÓ (*elhajítja a vasvillát*): Nem hiszem, hogy ideig sülyedtünk!...

II. BUJDOSÓ (*fojtottan*): Csak ha áru-ló!... Jogos önvédelemből! Gondolj Laurára. (*Az előbbinél erősebb kopogtatás. Felveszi a villát, s bémultan álló társa hóna alá erőszakolja.*) Fogd csak... minden eshetőségre. (*A kijáráshoz oszon.*)

I. BUJDOSÓ: Te mit szándékszol...

II. BUJDOSÓ: Pssz... (*Megrántja a reteszt, s a csűr oldalához lapul. A lassú sötétedésben már csak az alakok körvo-nala látszik tisztán. MÉSZÁROS lép be, felpakolva; bizonytalanul jön beljebb a sötétben.*)

MÉSZÁROS: Itt vannak?

(II. BUJDOSÓ *hirtelen elgáncsolja. Váratlanul érte a támadás — elvágódik*; II. BUJDOSÓ *ráveti magát, villámgyor-san lefogja két karját, majd ráhasal a kövér emberre. MÉSZÁROS kézzel, láb-bal kapálózik, s kiabál.*)

MÉSZÁROS: Segítség!... Ki jön segíteni!...

II. BUJDOSÓ (*társához, kétségbeeseten*): Hallgassd el... Fogd rá a vasvil-lát, másképp nem hallgat.

(I. BUJDOSÓ *az ajtóhoz megy, behúzza, de ijedtében elejti a villát. Nagy későre, ügyetlenkedve veszi ismét kézbe. Ezalatt*):

MÉSZÁROS (*lihegve*): Ne hallgassa meg... (*Hangosan*) Jaj, az egyik lábam! Biztosan el is tört...

I. BUJDOSÓ (*kezében a villával, habozik*): Hátha mégis ártatlan...

II. BUJDOSÓ (*fancitkusan*): Ez?! (*Megpróbálja hátracsavarni Mészáros kezét.*) Mit mondtál a pandúroknak, te!

MÉSZÁROS: Jaj!... Nem is láttam őket...

II. BUJDOSÓ: Hazug bérenc!

MÉSZÁROS: Így hálálják meg az urak... (*Bal kezét sikerül kiszabadítania, könyökével hasba veri II. Bujdosót, majd a zsebéhez kap.*)

II. BUJDOSÓ (*ő csap le először a zseb-ből kicsúszó késrre. Szinte sírva*): Ha kiál-tasz, beléd ereszttem. (*Kezében remeg a kés.*)

MÉSZÁROS (*sóhajtásnyi erővel*): Segít-ség... (*Keményebben*) Itt a fiam, és...

II. BUJDOSÓ: Szóval megjött. Vele egyezkedtetek a kerítésnél?!

(MÉSZÁROS *még nem mondott le a küzdelemről, nyakát, fejét emelgeti, meg-kísérel féloldalra fordulni.*)

I. BUJDOSÓ (*tehetetlenségéből föl-ocsúdva*): Most már igazán futnunk kell.

II. BUJDOSÓ: Várj, nehogy a kintiek keze közé szaladjunk... (*Mészároshoz.*) Az volt a fiad, felelj?!... És ne rángasd a nyakadat. Ne mozdulj, mert...! (*Mészáros orra elé tolja a kést.*)

MÉSZÁROS: Itt vannak a pandúrok...

II. BUJDOSÓ: Tudjuk. (*Izgatottan*) S a fiad?... Gyorsabban!

MÉSZÁROS: Ó... (*II. BUJDOSÓ a nyakához érinti a kést.*) Ő is velük van.

I. BUJDOSÓ: De hát nem osztrákok?...

MÉSZÁROS: Tudhassák, hogy' van mostan... Béöltöztették...

II. BUJDOSÓ: Hogy bujdosókra va-dásson, mi?!

MÉSZÁROS: Amire parancsolják.

I. BUJDOSÓ (*keserűen, gúnyos hang-lejtéssel*): „Csak sást nemzenek a sasok, S nem szül gyáva nyulat Nubia párduca...”

II. BUJDOSÓ (*fogai közt szűrve a sza-vakat*): A jó öreg, hiszékeny Berzsenyi... (*Emelt hangon*) Na, fogod már azt a vas-villát?! Nem bírok vele. Azt akarja, hogy bele...

MÉSZÁROS (*közbekiált, I. Bujdosóra meresztve szemét*): Mondja, hogy eresz-szen már el, különben nem állok magamér' jót!... Én nem ártottam senki-nek...

II. BUJDOSÓ: Azt elvégzi más helyet-ted. Te...! (*Társához*) Szedd össze a hol-mit! De le ne tedd kezedből a villát.

(I. BUJDOSÓ *útitáskát húz elő a szal-mából, két könyvet hajít beléje, köpenye alá a vállára akasztja a táskát, felteszi gyűrt kalapját, társához lép, a másik ka-lapot az ő fejébe csapja, majd Mészáros felé biccent fejével.*)

I. BUJDOSÓ: Mit akarsz még tőle?... Ereszd el, s gyere.

II. BUJDOSÓ (*mindjobban erőt vesz rajta a félelem*): Csak úgy eresszem el?!... Hátha van nála még kés, vagy éppen fegyver.

MÉSZÁROS (*kezdi magát biztonságban érezni*): Kikutathatnak.

II. BUJDOSÓ (*idegesen*): Kint örködik a fiad. Meg a többiek, mi!... Várják, hogy gyertyát gyújts... várják a jelet...!

MÉSZÁROS: Én nem mondtam a fiam-nak magukról semmit. Jóformán nem is érkeztem veled beszélni.

I. BUJDOSÓ (*megfogja társa vállát*): Gyere már. A fia, ha nem is szólt neki ró-lunk, mindjárt keresni fogja.

II. BUJDOSÓ (*Mészáros*hoz): Az a pa-raszt... az látta, hogy felpakolva jössz ide!... Vele mit beszéltél?

MÉSZÁROS: Az látott már jönni más-kor is...

I. BUJDOSÓ (*társához*): Lásd, nem egy emberen múlik. (*Megindul*)

II. BUJDOSÓ: Botunk is volt. Kellhet még!

(I. BUJDOSÓ *visszafordul, megkeresi a botot.* II. BUJDOSÓ *felemelkedik, kezé-ben a késsel. MÉSZÁROS, ahogy kisza-badult a kezek, lábak szorításából, fel-*

szökik, és fél lábára sántikálva, szaladni kezd az ajtó felé.)

II. BUJDOSÓ (rémülten): Fogd rá a villát!... Megszökik! (Közben kírántja társa kezéből a vasvillát, Mészáros a csűr oldalához szorítja. Kifulladásra.) El ne mozdulj abból a helyből... Mit akarsz tőlünk?!... (Sírással küszködve) Mit ártottunk mi nektek?!... (Kifelé hátrál.)

MÉSZÁROS (félreérti; megdöbbenve): Még kérdi.

I. BUJDOSÓ (kezében bottal halad el mellette, már nem siet szabadulni a csűr-ből. Az ajtóból, csendesén): Mondja meg őszintén, megfordult-e az agyában...? Ha nem is volt rá képes...

MÉSZÁROS: (lesíti tekintetét) Kinek mi nem fordul meg a fejében a mai világban?!...

(A két bujdosó kilép a csűr-ből a holdfénybe; II. BUJDOSÓ sietve zárja be a csűr ajtaját, többször is próbálja rányomni a reteszt.)

I. BUJDOSÓ (körülnéz a sűrűsödő estben): S most merre?!

II. BUJDOSÓ (izgatottan): Ez a retesz könnyen elfordulhat. Feszítsük neki az ajtónak a vasvillát. (Földbe szúrja a villát, s a nyél végét beszorítja két deszka közé.) A dombra, a nyires felé!... Egy erdészlakban tán tovább ellehetünk. (A csűr falához simulva megindul jobbra.)

I. BUJDOSÓ (nemet int fejével): Én innen már csak Pestre megyek, druzsám. Haza!

II. BUJDOSÓ (megtorpan): A bujdosót, ki oda lábát betesz, Olmütz vagy Kufstein börtönei várják... S a te agyadat ráadásul nyomni szokta az alacsony mennyezet.

I. BUJDOSÓ (miközben kezében írónal a csűr ajtajához lép, és három szót ír fel rá sebesen): De most belülről nyomja, valami egyéb... (Megindul idegesen várakozó társa felé, de még sokáig nem veszi le tekintetét a csürről, mintha keresztül akarna látni rajta.) Bár gondolt rá, mégsem hiszem, hogy megtette volna.

(Lassú függöny)

Epilógus helyett

(Talán nem is hangszórónak való szöveg, csupán utolsó megjegyzés, utasítás — nemcsak a rendezőnek és a színészeknek:

Megrokkanya érkezett vissza az aggastyánná öszült Költő és idegbeteg társa a bujdosásból. S a folytatás?!...

Egyiküknek az alacsony nyéki hajléknál is jobban „nyomták agyát“ az alacsony-erkölcsű évek, a másik a teljes örületbe menekült.

Öt év alatt két korahalál, és csupán három vers — virrasztásnak szánt, nem ünneplésnek.)

II. BUJDOSÓ: Miért ne. Pénzért, a fiáért... vagy egyszerűen csak gyáva-ságból.

I. BUJDOSÓ (nyomatékkal): Csak?!... Nincs önmagára, nincs önmagáért való gyávaság. Nem lehetnek mindenütt áru-lók.

II. BUJDOSÓ: Mérget vehetsz rá. Minden második hazánkfia osztrákot szolgál.

I. BUJDOSÓ: Ha hinném, amit mondasz, nem menekültem volna most innen. Sehonnán sem... Ha nincs kiért?!... (Visszamegy a csürajtóhoz, és még egy szót kanyarit a többi alá.) Nincsen kiért!... Mégis (szünet): miért?... Ki mondja meg... (Csüggedten követi társát.)

(MÉSZÁROS, mihelyt magára maradt bent, a csűr ajtajának dőlve hallgatózott. Most egy ideig még csendesben fülel, aztán nekifeszíti vállát az ajtónak. Látván, hogy így sem boldogul vele, egy küllővel kiüti a két deszka közé szorított villanyelet, majd néhány lépést hátrál, és nekiszalad az ajtónak. Második próbálkozására a retesz enged. Kilép a csűr-ből, körül-néz, előbb a ház irányába tesz pár lépést futva, majd visszatér a csűr elé, felkapja a vasvillát, a menekülők után kémlel. Dühösen csapja földbe a villát. Amint forgatja fejét, az ajtóra rótt íráson akad meg a tekintete. Egész közel lép a csűr-höz, nézi, böngészi a betűket, nagy ké-sőre iskolás módra, szótagolva, fonetiku-san olvasni kezdi a feliratot.)

MÉSZÁROS (félhangosan): Nos pat-ri-am fu-gi-mus... (Rövid szünet) Vő-rös-mar-ty. (Egy nagyon mélyet szuszog, ámulattal.) Vörösmarty!... (Szünet) Hogy is nem jöttem reá (gyors keresztet vet) egészen?... Túl gyámoltalannak látszott. Tán, ha büszkébb lett volna a tekintete... (A földbe állított vasvillára támaszkodik, elgondolkodva simít végig a bütykös nyelen.)